

2-1097

A KÖNYVTÁROSKÉPZÉS FÜZETEI

Horváth Tibor
KÖNYVISMERET

A TÖRTÉNELMI KUTATÁS ÉS TÁJÉKOZTATÁS
SEGÉDKÖNYVEI

KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI
ÉS MÓDSZERTANI KÖZPONT
1961

A KÖNYVTÁROSKÉPZÉS FÜZETEI

Középfok

Horváth Tibor

KÖNYVISMERET

A TÖRTÉNELMI KUTATÁS ÉS TÁJÉKOZTATÁS
SEGÉDKÖNYVEI

OSZK

KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI ÉS MÓDSZERTANI KÖZPONT
BUDAPEST

1961

2-1097

TARTALOM

Bevezetés	3
A magyar történelem könyvészete	5
I. Szintézisek	5
II. Történeti források és segédtudományok	7
III. Alapvető történettudományi bibliográfiák.	16
IV. Kisebb történeti bibliográfiák.	22
V. A tájékoztatás egyéb eszközei	27
VI. Folyóiratok és mutatók	30
VII. Levéltárak és könyvtárak.	31
Az egyetemes történelem könyvészete	33
I. Szintézisek	33
II. Forrásbibliográfiák, bibliográfiák és egyéb kézikönyvek	37

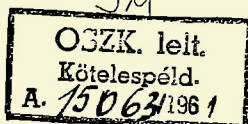
930/100

Lektorálta

MEZEY LÁSZLÓ

436.846:12

SM

F.k.: dr. Jőboru Magda

Kiadja a Könyvtártudományi és Módszertani Központ
1961. október 20.

Példányszám: 500

Terjedelem: 2 A5 iv

Készült a KMK házi sokszorosítójában

(Bp. VIII. Múzeum u.3.)

8232/62

BEVEZETÉS

A jegyzet elsődleges céljának a magyar történelem forrásaiban és irodalmában való eligazodást tekinti; másodsorban kitekintést ad az egyetemes történelem legfontosabb segédkönyvtári anyagára.

A rendelkezésünkre álló kézikönyvek, bibliográfiák felsorolásának teljességére nem törekedtünk, viszont a tájékoztatás során használatos apparátus valamennyi műfajából hoztunk legalább egy példát, jelezve, hogy e könyvtári munka a segédeszközök milyen sokféleségének együttes használatával oldható meg igazán. A szelektálás mellett azonban vigyáztunk arra, hogy a hallgatók a jegyzetben talált anyag nyomán megismerhessék a teljes apparátust is.

A hasonló munkáktól eltérően talán tovább időztünk a forráskiadványoknál és ezek rendszerező jegyzeteinél. Ezzel hangsúlyozni akartuk, hogy a történelemszt az irodalom ismerete mellett a forrásokban való jártasság teszi szakemberré, de nem utolsó sorban a történettudományról kialakult vulgáris elképzeléseket akartuk ellensúlyozni, amely nagyrészt újabb történeti publikációink apparátus-szegénységéből és abból a tapasztalatból táplálkozik, hogy e tanulmányok írói a megengedettnél nagyobb mértékben elhanyagolják a következtetések induktív módszerét.

Nem vettünk fel Magyarország történetére vonatkozó, 1945

után megjelent egyetemi tankönyveket, mert azok az ebben a sorozatban megjelent Rottler-féle jegyzetben szerepelnek.

Az egyetemes történetre vonatkozó néhány munkát, amely olyan műfajt képvisel, amelyet az egyetemes történet fejezetben nem tárgyalunk, a magyar rész megfelelő csoportjához soroltuk, ha a könyv magyar vonatkozású anyagot is tartalmaz.

A MAGYAR TÖRTÉNELEM KÖNYVÉSZETE

I. SZINTÉZISEK

HORVÁTH Mihály: Magyarország történelme. Az új dolgozat 2. bőv. kiadása. Pest, 1871-1873. Heckenast-Franklin. 1-8. köt.

történetírás megállapításai vitathatók a kortársak szemével is, nálunk a negyvennyolcas liberális nemzedék eszméinek megőrzője volt, ezért nagyon sokáig a társadalmi haladásra irányuló törekvések ideológiai-történeti alapját adta.

SZALAY László: Magyarország története. 1-6. köt. Lipcse, Pest, 1852-1859. Giebel - Lauffer - Stolp.

nyomot munkáján. Szalay kritikusabb történész volt Horváth Mihálynál, és bár az utóbbi haladóbb gondolkodású, a Szalay-féle iskola történelmi munkássága volt gyümölcsözőbb a későbbiek folyamán /Ipolyi Arnold, Römer Flóris, Salamon Ferenc, Szabó Károly stb./. Az ő részletkutatásaink eredményein alapszik a millennium alkalmából megjelent nagy összefoglaló munka: SZILÁGYI Sándor: A magyar nemzet története. Bp. 1895-1898. Athenaeum. 1-10. köt. Nem igazi szintézis, nem több, mint a részletkutatások összefoglalása. Adatainak bősége miatt azonban mindmáig hasznosan forgatható.

Első történettudományi szintéziseink - bizonyos előzmények után - a múlt század derekán születtek. A liberalizmus jegyeit viseli magán e munka. Bár a liberális

E másik multszázadi összefoglaló történeti mű is kora eszméinek hatását mutatja, különösen a német történeti jogi iskola eszméi hagytak

SZEKFI Gyula: Magyar történet. 1-5.köt. 3.kiad. Bp. 1935-1936. Egyet.ny.

Tudományos igényű szintézis, tehát feltételezi a történettudományi források hozzávető-

leges teljességének ismeretét és forrás értékének megfelelő sullyal való figyelembevételét, továbbá az egységes történeti nézőpontot és a módszertani szigor, következetességet. A könyv igazi értékét a források minden addiginál teljesebb felhasználása adja. Nézőpontját, módszerét tekintve azonban elavultnak mondhatjuk. A szerzők az un. szellemtörténeti iskola magyarországi képviselői voltak. A szellemtörténészek történelmi koncepciója idealista, a történelemben eszmék történetét látták. Az emberi történelem az emberi lélek története, a magyar történelem a magyar lélek története - írja Hóman a mű előszavában. A szellemi életet meghatározó gazdasági tényezők elsődlegességét elvetették, s így nem is tudták a történeti eseményeknek igaz magyarázatát adni. Az a tény, hogy a nemzeti lélek fejlődését igyekeztek megragadni a magyar történelemben, elkerülhetetlenné tette, hogy a változó történelmi események és hősök mögött ne keressék az állandó magyar karaktereket, az események állandó, nem változó, sajátosan magyar pszichikai rugóit. Ez pedig egy meglehetősen szélsőséges nacionalista felfogás tudományos igazolását szolgálta, így ez a történelmi munka - fontossága és érdemei ellenére - az ellenforradalmi Magyarország hivatalos szellemi életének részévé vált és igyekezett a rendszert igazolni. - Szempontunkból a művet egyes fejezeteinek végén található Kutfók és irodalom c. rész teszi értékesé, tehát bibliográfiai apparátusa, amelyet nagy gonddal és körültekintéssel válogattak, továbbá a munka feldolgozott tényanyaga. A kötetek végén részletes időrendi áttekintés is található három fő részben /Köztörténet, Anyagi műveltség, Szellemi műveltség/.

Magyar művelődéstörténet.
DOMANOVSKY Sándor, BALA-
NYI György stb. Bp. 1939-
1942.M.Tört.Társ. 1-5.köt.

tesíteni tudták magukat a német szellemtörténet hatásától. A történelemben egyedi jelenségek egymásutániségét látják, ez lényegében a törvényszerűség tagadását jelenti a történetben.

Magyarország története. 3.
A feudalizmusról a kapita-
lizmusra való átmenet kor-
szaka. 1790-1849. Szerk.
és bev. MEREI Gyula, SPIRA
György. Bp.1961, Tankönyv-
kiadó.645 p. 30 t. 14 térk.

Elsősorban szellemi művelt-
ségünk történetét találjuk
meg ebben a munkában.Kollek-
tív szintézis. A szerzők men-

Az egyetemi tankönyv előző
köteteit a Rottler-féle jegy-
zet tartalmazza. Ezt a köte-
tet itt csak cím szerint em-
lítjük meg.

LEDERER Emma: Bevezetés a
történettudományba.Bp.1958.
Felsőokt. Jegyzetellátó.
143 p.

A történettudomány általános,
elvi és módszertani kérdései-
re ad választ a történelmi
materializmus szellemében.

Részletesen foglalkozik a történettudomány kiegészítő tudomá-
nyaival, a forráskutatás és forráskritika módszerével. Törté-
nelemtanárok, kutatók és történelemszakos egyetemi hallgatók
számára alapvető segédkönyv.

II. TÖRTÉNETI FORRÁSOK ÉS SEGÉDTUDOMÁNYOK

A történeti kutatás elsősorban a történeti forrásokra
támaszkodik. A könyvtáros, annak ellenére, hogy az említett
kéziratos anyag egy részét könyvtárakban őrzik, a források-
nak ezzel a területével csak igen ritkán van tisztában. Még
kedvezőtlenebb a helyzet a levéltárakban őrzött forrásanyag-
ban való tájékozottságot illetően. Éppen ezért meg kell is-
merkedni a kéziratos forrásokat feltáró segédkönyvekkel is.

A kütetes kéziratokról kéziratkatalógusok készülnek. A jelentősebb kéziratok forrásokat un. forráskiadványokban nyomtatásban is megjelentetik, s így teszik széles körben használhatóvá. A forráskiadványokat forrásbibliográfiáink regisztrálják, ezekben megtaláljuk az egyes korokra, kérdésekre vonatkozó anyagot. Szükségesnek érezzük azonban, hogy a legjelentősebbeket e kiadványok közül kiemeljük, azért is, mert a forrásbibliográfiák több ezer tétele járatlanabb történészeknek, könyvtárosnak nem sokat mond.

Előljáróban annyit kell megjegyeznünk, hogy forráskiadványainkra a teljes dezorganizáltság jellemző, másodsor színvonalban a legtöbb messze elmarad a hasonló külföldi /pl. német/ kiadványtól. Kevés olyan jól szerkesztett, alapos történetkritikával készült, színvonalas forráskiadványunk van, mint KNAUZ Nándor: *Monumenta ecclesiae Strigoniensis*-e /1-2.köt. Esztergom, 1863-1882; 3.köt.: Dedek Crescens L., Esztergom, 1924./, vagy GARDONYI Albert: a pannonthalmi apát-ság történetére vonatkozó forrás kiadása.

FEJÉR György: *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*. Tom.1-11. Buda, 1829-1844. Typ. Universitatis. 40 db. Index 1-3 db.

Az okleveles forráskiadványok közül ezt a munkát emlitjük, amely az Árpád-kori, helyesebben 1440-ig terjedő forrásanyagot tartalmazza. Lényegében a budapesti Egyetemi Könyvtár három nevezetes

gyűjteményének /a Hevenesi-, Pray-, Kaprinay- gyűjtemény/ másolata. Mivel minden forráskritikai érzéket nélkülöz az egyébként jelentős anyaggal rendelkező kiadvány, használatánál nem nélkülözhetjük SZENTPÉTERY Imre: *Az Árpád-kori királyok okleveleinek kritikai jegyzéké-t* /Bp. 1923-1943. Akad. Kiadó./, amelyben elvégezte e forrásanyag kritikai vizsgálatát egészen 1272-ig. Ezt a munkát folytatja napjainkban BORSA Iván és hasonló címmel az idén jelent meg az Akadémiai Kiadónál a mű folytatása, amely a vizsgálatot 1290-ig terjeszti ki. Folytatása várható. - A Fejér-féle *Codex diplomaticus* kiegészítése WENZEL Gusztáv: *Árpád-kori új okmánytár 1001-1301.* /1-2.köt. Bp. 1860-1874. Akad. Kiadó./, amely helyenként már korrigálja a Fejér CD tévedéseit. A Fejér-féle CD-nál valamivel előbb jelent meg KATONA István: *Historia critica regum Hungariae.* /1-42.köt. Pest, Pozsony stb. 1778-1817./ c. kiadványa, amely címétől eltérően nem történeti munka, sőt, nem is kritikai, hanem oklevélkiadás, amelyben az egyes források között összekötő szöveggel találkozunk.

MÁLYUSZ Elemér: Zsigmond-kori oklevéltár. Összeáll. --.
1.köt. 1387-1399. 1951.XVI. 795 p.
2.köt. 1400-1410. 1956.XXV. 658 p.

Zsigmond-kori okleveleink precíz, nagy tudományos felkészültséggel szerkesztett kiadása. /Az anyagot tulajdonképpen Fejérfpataky László, a Széchényi Könyvtár egykori főigazgatója kezdte gyűjteni, az anyag ki-

egészítésére, rendszerezésére és kiadására azonban csak a felszabadulás után került sor./ Az okleveleket un. regesztákban hozza, ami azt jelenti, hogy az oklevél teljes szövegének közlése helyett részletes tartalmi kivonatot ad, ahol pedig szükséges, a fontos részeket az eredeti szöveg szerint írja le.

A XVI-XVII. század feudális gazdaságának vizsgálatához igen fontos forráskiadvány a **MAKSAY Ferenc** szerkesztésében megjelent **Urbáriumok** /Bp. 1959, Akad. Kiadó. 895 p. 21 t./, amely a hasonló jellegű forrásanyagból csak a legfontosabbakat vette fel, de úgy, hogy lehetővé váljék Magyarország különböző területein fekvő birtokok gazdasági viszonyainak összehasonlítása és megismerése.

Az említetteken kívül folyamatban van **Kossuth** összes műveinek kiadása; a két világháború közötti időszak viszonyainak elemzéséhez az **Iratok az ellenforradalom történetéhez** c. kiadvány látott napvilágot, amelynek eddig három kötete jelent meg /1. köt.: 1919-1921, Bp. 1956, Szikra.; 2. köt.: 1921-1924, Bp. 1956, Szikra.; 3. köt.: 1924-1926, Bp. 1959, Kossuth Kiadó./

A törvénygyűjtemények közül legfontosabb a **Corpus Iuris Hungarici**. Magyar törvénytár. Szerk. **Márkus Dezső**, Bp.1899-.

Egyházi törvényeinket **BATTHYÁNY Ignác: Leges ecclesiasticae regni Hungariae et provinciarum adjacentium** /1-3. köt. Gyulafehérvár-Kolozsvár, 1785-1825./ c. összeállításában találjuk, továbbá fontos még: **PÉTERFY Károly** *Sacra Concilia Ecclesiae Romano-Catholicae in regno Hungariae celebrata*. 1016-1715. /1-2. köt. Pozsony, 1741-1742./

Elbeszélő forrásaink legteljesebb gyűjteménye **SCHWANDTNER János György: Scriptores rerum Hungaricarum veteres ac genuini**. /1-3. köt. Bécs, 1746-1748./ Jelentős még **ENDLICHER István: Rerum Hungaricarum monumenta Arpadiana** /Sanggallen, 1849./ és **JUHÁSZ László: Bibliotheca scriptorum medii recentiorisque aevorum** /Bp. 1936-1941./

A legjelentősebb gyűjtemény azonban **SZENTPÉTERY Imre** *Scriptores rerum Hungaricarum*-a. /1-2. köt. Bp. 1937-1938. Akad. Kiadó./

Ujabban a **Helikon** Kiadó indított sorozatot **Monumenta Hungarica** címmel, amelyben a **Thuróczi Krónika**, **Bonfini**, a

Képes Krónika, továbbá közös kötetben a Kükkülei Krónika és a Névtelen Minorita krónikája jelent meg. E kiadások elsősorban a nagyközönség számára készültek, magyar fordításban, nem történészeknek. A történettudomány iránt intenzívebb érdeklődést mutató olvasóinknak föltétlenül ajánljuk.

A források nagyobbik része kiadatlan, nyomtatásban nem jelent meg, és ezeket levéltárainkban, kisebb részét könyvtárainkban őrzik. A kutatóknak, könyvtárosoknak ismerniük kell azokat a segédleteket, amelyeknek segítségével eligazodnak az anyagban, továbbá, amelyek a forrásanyagot a kutatás számára hozzáférhető módon nyilvántartják.

A levéltári dokumentumok egyes hatóságok, szervezetek, vagy személyek tevékenységének eredményeként jöttek létre, és óriási számuk nem teszi lehetővé, hogy valamennyi iratról a kéziratos vagy nyomtatott könyvekhez hasonlóan minden egyes darabot leíró katalógusok, bibliográfiák készüljenek. Valamilyen módon azonban mégis hozzáférhetővé kell tenni ezt az anyagot is, erre szolgálnak az ún. levéltári segédletek.

Legfontosabbak ezek közül a "Levéltári alaptelvények" sorozat kötetei. Ezek a telvények az anyagot ún. állagok /iratcsoportok/ szerint ismertetik. Megjelölik az állag tárgyát, vagy az ügykört; az állag anyagát /pl. tanácsülési jegyzőkönyvek, vagy ügyiratok stb./; leírják az irattári rendszert; közlik, mi a módja az anyagban végzendő kutatásnak és az iratok kikérésének; milyen jelzeteket kell feltüntetni stb. Ebben a sorozatban eddig az alábbi kötetek jelentek meg:

1. Országos Levéltár

1. A Magyar Kancellária Levéltára.
Összeáll. Wellmann Imre. Bp. 1951.
2. Pénzügyigazgatási levéltárak.
Összeáll. Sinkovics István és Felhő Ibolya.
Bp. 1952.
3. Az Erdélyi Kancellária Levéltára.
Összeáll. Wellmann Imre. Bp. 1952.
4. Birósági levéltárak.
Összeáll. Varga Endre és Párdányi Miklós.
Bp. 1952.

5. Abszolutizmus-kori levéltárak.
Összeáll. Sashegyi Oszkár. Bp. 1952.
6. Regnicoláris levéltár.
Összeáll. Bottló Béla. Bp. 1953.
7. Családok, testületek és intézmények levéltárai.
Összeáll. Bakács István. Bp. 1953.
8. A helytartótanács levéltára.
Összeáll. Paulinyi Oszkár. Bp. 1954.
9. Filmtár.
Összeáll. Ila Bálint. Bp. 1954.
10. Gyűjtemények.
Összeáll. Dávid Z. - Iványi E. - Komjáthy M.
Bp. 1956.
11. Bécsi levéltárakból kiszolgáltatott anyagok.
Összeáll. Paulinyi Oszkár. Bp. 1956.
12. Polgári kori és tanácsköztársasági központi
kormányhatóságok levéltárai. Bp. 1957.

2. Budapesti 1.sz. Állami Levéltár

1. Buda sz. kir. főváros, Pest sz. kir. város,
Óbuda mezőváros levéltárai. Bp. 1959.
2. Budapest főváros törvényhatósági és tanácsköz-
társasági szerveinek levéltára. Bp. 1959.

A levéltári segédletek másik fontos formája a levéltári leltár. Ezek az iratok a legkisebb raktári egységnek, az un. csomónak szintjén készülnek. Raktári jegyzéknek is nevezik, mert meghatározza a levéltári anyag címét, illetve jellegét és terjedelmét. Ebbe a csoportba tartozik a "Levéltári leltárak" c. sorozat, melynek keretében megjelent többek között a Festetich, Eszterházy, Széchényi család levéltára, az egri érsekség és a székesfehérvári püspökség levéltára, és Szűcs László összeállításában A miniszterelnökség levéltára 1867-1944. /Bp. 1958./. Felhő Ibolya és Vörös Antal munkája A helytartótanács levéltár /Bp. 1961./, amely az 1724-től 1848-ig terjedő időszakra vonatkozóan értékes segédanyag.

A levéltárakon kívül könyvtárainkban is találhatók kéziratok a könyvtárak gyűjtőkörének megfelelően, ezek elsősor-

ban nem okleveles források. Egy könyvtárban található forrásanyagról nyomtatott katalógusok készülnek. Néhány jelentős katalógus:

BARTONIEK Emma: Codices manuscripti latini. Vol. 1. Codices latini medii aevi. Bp. 1940, Mus. Nat. XVII, 527 p.

Az Országos Széchényi Könyvtár középkori latin nyelvű kódexeinek jegyzéke és részletes leírása a kéziratok anyag vegyes volta miatt a felállítás rendjében, névmutatójával.

és tárgymutatóval, a kezdősorok

Kéziratok források az Országos Széchényi Könyvtárban 1789-1867. Bp. 1950, OSzK kiadványa. VIII, 252 p.

2760 kéziratok mű betűrendes jegyzéke, név- és tárgymutatóval.

Az Országos Széchényi Könyvtár magyar nyelvű újkori kötetes kézíratainak katalógusa. 1-3. köt. Bp. 1956, házi soksz. VIII, 1187 p.

A raktári rendnek megfelelően, a kéziratok nyelve szerinti csoportosításban, a nyelvi csoportokon belül négy nagyság szerinti alcsoportban /2r, 4r, 8r, 12r/

1550-től napjainkig. A kéziratok leírása a szerző és a cím közlésén kívül a tartalmat is részletezi. A kéziratok tartalmi feltárását a név- és különösen a tárgymutató segíti elő.

WALDAPFEL Eszter: A forradalom és szabadságharc levelestára. 1-3. köt. Bp. 1950-1955. Közoktatásügyi Kiadó.

A szabadságharc vezetőinek levelezését tartalmazza, az Országos Széchényi Könyvtár

anyagából készült. Terjedelmes bevezető tanulmánnyal.

MEZEY László: Codices latini medii aevi Bibliothecae Universitatis Budapestensis. Bp. 1961, Akad. Kiadó. 391 p. - A Budapesti Egyetemi Könyvtár kódexeinek leíró katalógusa.

HELLEBRANT Árpád: Diplomatariumok és monumenták a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában. Bp. 1908, Akad. Kiadó. - Jelentős mutatóapparátussal.

A források nyilvántartásánál természetesen nem lehetünk tekintettel arra, hogy az oklevelet, kódexet stb. hol őrzik. A kutatót egy kor, egy kérdés teljes forrásanyaga érdekli, függetlenül attól, hogy az hol található. A teljes forrás-

anyag feletti áttekintést tehát igazából csak a forrásbibliográfiák adják.

GOMBOS Albin Ferenc: Catalogus fontium historiae Hungaricae. 1-4. köt. Bp. 1937-1943.

kat, pontos lapszámi hivatkozásokkal. Az egyes forrásokra vonatkozó kritikai irodalom összeállítása az összeállító halála miatt nem készült el. A negyedik kötet a mutatókat tartalmazza. A név- és tárgymutató használatához tudni kell, hogy középkori szerzőkről lévén szó, a személyeket keresztnévük alatt találjuk meg, a helyneveket pedig latin nevük alatt. Az időrendi mutatóban először az évjelzés nélküli források, majd a 896 előtt keletkezettek, majd a 896-972, és a 972-997 közöttiek találhatók. Végül az idézett forráskiadványok rövidítésének feloldása 800-tól 1301-ig.

Kizárólag Árpád-kori forrásainkat ismerteti. Betűrendben közli a források címét, a fontosabbaknál magát a szöveget is. Megadja a kiadásot-

BARTONIEK Emma: Magyar történeti forráskiadványok. Bp. 1929, M.Tört.Társ. 203 p.

oiográfiák, lexikonok, szótárak, forrásközlő folyóiratok után az összefoglaló forráskiadványokat sorolja fel, külön az elbeszélő forrásokat, az okleveleket, aktákat, leveleket, diplomáciai iratokat, törvényeket, jogszabályokat, egyháztörténeti forráskiadványokat, művelődésügyi emlékeket, gazdaságtörténeti forrásokat, hadtörténelmi, családtörténeti, régészeti és művészeti emlékeket, végül a fontosabb magyar vonatkozásokat is tartalmazó külföldi forráskiadványokat. A különös rész a magyar történelem egyes korszakaira vonatkozó forráskiadványokat veszi sorra. Név- és címmutató egészíti ki a kötetet.

Forráskiadványainkat 1867-ig rendszerezi. Első részében /általános rész/ a bibliográfiák, könyvtári katalógusok, levéltárak ismertetései,

LUKINICH Emeric /Imre/: Les éditions des sources de l'histoire hongroise. 1854-1930. Bp. 1931, Académie des Sciences. 168 p.

Az iratokat a kiadó intézmények, egyesületek szerint csoportosítja. Értékes függelékében a magyar történelem idegen feldolgozásait adja századok szerint. Név- és tárgymutató csatlakozik hozzá.

Forrásbibliográfiaként használható az alább tárgyalandó Kosáry-féle bibliográfiai kalauz is.

A források kritikai vizsgálata és megszólaltatása a történeti segédtudományok feladata. Ismerete a történész számára nélkülözhetetlen. Néhány segédtudomány legújabb összefoglaló ismertetése:

BORSA Iván: Történeti segédtudományi alapismeretek. 1.köt. Bp. 1959.

Fejezetek: Oklevéltan /diplomatica/. Kortan /chronologia/. Pecséttan /sphragistika/. Címertan /heraldica/.

Az alábbiakban néhány segédtudomány alapvető kézikönyveit ismertetjük:

Geneológia

NAGY Iván: Magyarország családi címerekkel és nemzedékrendi táblákkal. 1-12. köt. és 1 pótköt. Pest, 1857-1868. Beimel és Kozma-Ráth.

A személynevek betűrendjében közli a nemes családok le-
származási rendjét, röviden
a család történetét, és a
jelentősebb személyek rövid
életrajzi adatait.

KEMPELEN Béla: Magyar nemes családok. 1-11.köt. Bp. 1911-1932.

A geneológiai és heraldikai publikációk a múltban nagyrészt a Turul-ban jelentek meg. E folyóirat mutatóit hasznosan forgathatjuk.

Heraldika

BÁRCZAY Oszkár: A heraldika kézikönyve műszótárral. Bp. 1897, Akadémia. VI, 713 p. 2 t.

ÁLDÁSY Antal: Címertan. Bp. 1923, M. Tört. Társ. 64 p. 6 t.

Diplomatika

SZENTPÉTERY Imre: Magyar oklevéltan. A magyarországi középkori okleveles gyakorlat ismertetése. Bp. 1930. M. Tört. Társ. 269 p. 12 t.

A szakemberek egyöntetű véleménye: "módszerét csak követni, felülmulni nem lehet".

SZENTPÉTERY Imre: Oklevéltani naptár. Bp. 1912, M. Tud. Akad. 135 p.

Ismerteti a középkori keresztény időszámítás elemeit, az év, a hónap, a hét napjainak történetét, az ünnepek sajátosságait és kiszámításuk

módját, a Gergely-féle új naptárt, a török, a zsidó időszámítás elemeit, az egyházi ünnepek és időjelző kifejezések betűrendes jegyzékét, naptártáblázatokat, melyek segítségével 750-től 2000-ig meghatározhatók az oklevelek és egyéb történeti források időadatai.

Pecséttan

Rendszeres munkánk nincs. Jelentős, bizonyos értelemben összefoglaló is Kumorovitz Bernát: Az autentikus pecsét /Bp. 1936, Franklin. 24 p./ c. füzeté.

Kronológia

SZENTPÉTERY Imre: Chronologia. Bp. 1923, M.Tört.Társ. 42 p. 2 mell.

A segédtudományok történetére vonatkozó munkák közül a legfontosabbak:

HÓMAN Bálint: A forráskutatás és forráskritika története Magyarországon. Bp. 1925, M. Tört. Társ. 42 p.

GÁRDONYI Albert: A történelmi segédtudományok története Magyarországon. Bp. 1926, M. Tört. Társ. 36 p.

A régészet nem tartozik a történeti segédtudományok közé, jellegénél fogva azonban célszerű könyvészetét itt tárgyalnunk.

Régészeti kézikönyv. Egyetemi tankönyv. 1. Gyakorlati régészet. Szerk. Banner János, László Gyula stb. Bp. 1954, Tankönyvkiadó. 443 p. 21 t.

Régészeti bibliográfiánk:

BANNER János - JAKABFFY Imre: A Közép-Dunamedence régészeti bibliográfiája a legrégibb időktől a XI. századig. Bp. 1954, Akad. Kiadó. 581 p.

Tartalmazza a tárgyi leletekre, az anyagi kultúrára vonatkozó régészeti irodalmon kívül az ezzel szoros kapcsolatban álló történelmi,

nyelvészeti, néprajzi, földrajzi, embertani stb. műveket is - amelyek 1954. január 1. előtt jelentek meg - nyelvre és fontosságra való tekintet nélkül. Tehát a könyvek és jelentősebb folyóiratcikkek mellett egyszerű, rövid hírlapi cikkek is megtalálhatók. A bibliográfia hét részre oszlik: 1. általános rész, 2. őskor, 3. ókor, 4. koraközépkor, 5. magyar őstörténet, 6. halmok, földvárak, sáncok, 7. vegyesek. Végül szerzői névmutatót, folyóirat- és kiadványrövidítési jegyzéket tartalmaz. A magyar anyagon kívül hozza a kimmér-, szkita- és illír-kérdés irodalmát, a géta-dák anyagot, a területet érintő római történelem, a szarmata-jazig emléanyag tanulmányozásához szükséges irodalmat, a germán népekre, hunokra, avarokra, szlávokra, valamint a románok eredetkérdésére vonatkozó anyagot is. - Pótkötete az 1954-1959. évek anyagával nyomtatás alatt.

III. ALAPVETŐ TÖRTÉNETTUDOMÁNYI BIBLIOGRÁFIÁK

A magyar történettudományi anyag bibliográfiai feltárása 1867-ig megszakítatlan. E hatalmas anyag rendszerezésére két, felfogásban, módszerben merőben más bibliográfia vállalkozott.

KOSÁRY Domokos: Bevezetés a magyar történelem forrásaiba és irodalmába. Bp.
1.köt. 1711-ig. 1951, Köz-
okt. Kiadó, 480 p.
2.köt. 1711-1825-ig. 1954,
Művelt Nép. 638 p.
3.köt. Kiegészítések és név-
mutató. 1958, Bibliotheca.
398 p.

Bibliográfiai kalauz. Anya-
gát nem tételszerűen rende-
zi el, hanem a források tár-
gyalásának, értékelésének és
a történeti munkák kritiká-
jának összefüggő szövegébe
ágyazza. Tehát több, mint a
hagyományos bibliográfiai mű-

fajok, a hangsúly az értékelésekre tevődik. Természetesen már
műfajánál fogva is erősen szelektál. A válogatást azonban
igen gondosan végezte el Kosáry, meghatározott alapelvek sze-
rint. Első szempontja volt, hogy a hozzánk közelebbi korok
anyagát kevésbé rostálja meg, tehát történelmünk kezdetétől
1825-ig egyre bővebb anyagot választott ki a rendelkezésre
álló teljes irodalomból. A szelektálás másik fő szempontja
volt, hogy a fontos történelmi eseményeknél /szabadságharcok,
parasztlázadások stb./ lehetőleg teljesebb anyagot hoz, míg
pl. a geneológiai, heraldikai anyagnál kevesebbet vesz fel.
- Az első kötet a periodikus beosztáson belül hármas tago-
zásban rendszerez: A/ Elbeszélő források, B/ Iratkiadások,
C/ Irodalom. Ez utóbbi a legrészletesebb és áttekinthető ta-
golása lehetővé teszi, hogy nem kimondottan történelmi kér-
désre vonatkozó irodalomkutatáshoz is felhasználható legyen.
A mezőgazdaság, az ipar, a művelődés, az oktatás történetére,
könyv- és nyomdászattörténetre, egyháztörténetre, irodalom-
történetre vonatkozó művek /könyvek és cikkek egyaránt/ meg-
találhatók az egyes korszakok irodalmának ismertetésénél. -
Az egykorú történeti munkák ismertetése és a hozzájuk fűzött
kritikai megjegyzések egyúttal a multbeli kutatás hiányait,
hibáit is feltárják. Bemutatja, hogy egy-egy történelmi ese-
mény, periódus hogyan jelent meg különböző korok történelmi
munkáiban és a köztudatban. - Az első kötet bevezető része
a főbb forrásgyűjteményeket, a folyóiratokat és időszaki ki-
adványokat, általános és történelmi bibliográfiákat, élet-
rajzgyűjteményeket, végül az okleveles anyagot ismerteti,

utóbbiak esetében az iratkiadáson kívül az egyes jelentősebb levéltárak anyaga és ismertetése is megvan. Az első kötet 1711-ig tartalmazza az anyagot, gyűjtését 1950 közepéig végezte. - Az első kötetet megjelenésekor sokan megbírálták. A hibákat a második kötet igyekezett kiküszöbölni. Legszenvedelmesebb változás, hogy az 1. kötet hármastagozódását elhagyja, s helyette a történelmi materializmus alap-felépítmény koncepciójának megfelelő beosztásban rendszerezi az anyagot az egyes történelmi periódusokon belül. /Az első rendezési elv itt is a történelmi korszakok szerinti beosztás, amelynél figyelembe vette az egyetemi tankönyv-tervezetek felosztását./ Általános rész - gazdasági élet - politikai élet - szellemi élet - a tagozódása, ettől ritkán tér el. E tagozódáson belül pedig - harmadik rendezési elvként - lehetőleg az egykorú forrásanyagot helyezte az élre az egykorú irodalommal, majd ezt követik a feldolgozások. A második kötet jellegzetessége még, hogy a történettudományi irodalom feldolgozása szélesebb körű, - ez történetírásunk megizmosodásáról tesz tanubizonyosságot. Részletesebben foglalkozik a nemzetiségekkel, és a magyar irodalomtörténet mellett a nemzetiségek kulturájának fejlődésével is. Kézírt anyagot is ismertet. 1825-ig tárgyalja történelmünket; anyaggyűjtését 1952 januárjában zárja. - A harmadik kötet kiegészítéseket és mutatókat tartalmaz. Előszavában a bibliográfia elvi-módszertani kérdéseivel foglalkozik, állást foglal a kritikai bibliográfiák mellett. A mutató személynevekre, földrajzi nevekre, sajtótermékekre utal. Analitikus mutató, tartalmi elemekre is kitér, a szerző kilétére is felvilágosítást ad. Példának álljon itt a "német" címszó a mutatóból:

Német

- alkalmi irodalom a francia forradalom ellen;
- államismereti iskola;
- bányászok Magyarországon;
- családnevek Gyulán;
- egyetemek és magyarországi hallgatóik, ld.: Berzeviczy G., Czwittinger D., Decsy S. stb.

Czwittinger, Decsy stb. csak akkor kerülnek a mutatóba a német egyetemek magyarországi hallgatói közé, ha a szövegrészben ezek neve mellett megemlíti Kosáry, hogy ott tanultak. Ez az analitikus módszer érdekes kísérlet, kétségtelenül többet ad, mint a szokásos mutatók, de a szöveg megfogalmazásától való mechanikus függése vitatható. /Tl. ha a szöveg nem Németországot említi az illetők tanulmányi színhelyének, hanem Wittenberget, akkor már a fenti címszó alatt nem találhatók./

Magyar történeti bibliográfia 1825-1867. Szerk. a Történettud. Int. munkaközössége I. TÓTH Zoltán vezetésével. Bp. Akad. Kiadó.
1.köt. Általános rész. 1950. 118 p.
2.köt. Gazdaság. 1952. 260 p.
3.köt. Politika, jog, oktatás, iskolák, tudomány, művészet, sajtó, vallás, egyházak. 1950. 407 p.
4.köt. Nem magyar népek. Szerk. KEMÉNY G. Gábor, KATUS László. 1959. XXXV, 675 p.

Kosáry kalauzához csatlakozik. A bibliográfia elkészítésének terve közel fél évszázada felmerült már, de a gyűjtőmunka csak 1949-ben lendült fel, amikor a szerkesztőség élére I. Tóth Zoltán állt. Kosáry módszerével elmentésben a teljes anyag összegyűjtésére törekedtek; az így kapott óriási anyag értékelésére azonban nem kerül-

hetett sor a nagy méretek miatt. Tehát cimbibliográfiát készítettek, a tételek elenyésző részénél találunk csak megjegyzéseket. Könyvanyagot és folyóiratanyagot egyaránt felvettek. A kutatást széles alapokra helyezték, a történettudomány fogalmának tág értelmezése szerint. A hangsúlyt a korabeli anyagra helyezték, de regisztrálják a későbbi feldolgozásokat is. Címleírásai rövidek, csak a lényeges adatokat tartalmazzák. Az egyes kötetek gyűjtőkörének meghatározásában és a köteteken belül is a tételek elrendezésének elvéül a marxista történetfelfogást vették alapul. Megfelelő szakrendszert azonban, amely feltárja az egyes tanulmányok egyéni vonatkozásait is, nem lehetett találni. A tételeket csak egy helyre, a szakrendszer legmegfelelőbb osztályába sorolták; csupán az első és negyedik kötet anyagában találjuk meg né-

hány tétel elkerülhetetlen ismétlését. - Az első kötet a marxizmus-leninizmus klasszikusainak a történettudománnyal kapcsolatos műveit veszi fel, az összefoglaló történelmi munkákat; más népekkel való kapcsolatainkra vonatkozó általános anyagot. /Ennek kis része megtalálható a Nemzetiségek kötetben is./ Ez a kötet hozza a hazánkra vonatkozó utleírásokat, földrajzi leírásokat, külön fejezete a "Magyarok Külföldön". Bő helytörténeti anyagot hoz /6. fejezet/ regionális tagozódásban, azonkívül demográfiai és egészségügyi anyagot találunk benne. A kötet elején és a fejezetek élén is bibliográfiai anyagot hoz. - A második kötet hazánk iparával, mezőgazdaságával, közlekedésével, pénzügyével kapcsolatos anyagot rendszerez, de itt kap helyet a társadalmi osztályokra vonatkozó anyag is - mint a gazdasági berendezkedéssel lényegileg összetartozó kérdésre vonatkozó irodalom. Egyik fontos fejezete gazdasági intézményeinkkel foglalkozik. Ez a kötet rendszerez a szociálpolitikai, továbbá a város- és községfejlesztési anyagot is. - A harmadik kötet a Politika, jog, oktatás, iskolák, tudomány, művészet, sajtó, vallás, egyházak alcímet viseli. Gyűjtőkörénél fogva pótolja a hiányzó retrospektív irodalomtörténeti, jogi stb. bibliográfiákat. - A negyedik kötet a Nem magyar népek /Nemzetiségek/. A kötetet I. Tóth Zoltán halála miatt KEMÉNY G. Gábor és KATUS László szerkesztette. A kötetnek csupán az első része jelent meg, a nemzetiségekre vonatkozó általános, valamint a délszlávokra és a szlovákokra vonatkozó anyaggal. A XX. századi kisebb jelentőségű hirlapanyagot közvetett úton, bibliográfiai forrásokból gyűjtötték. Viszont nemzetiségeink társadalmi, politikai, művészeti, művelődési, tudományos, gazdasági stb. életére vonatkozó anyagot is hoznak, tehát számos tudomány retrospektív bibliográfiája helyett használható. Az idegen címeket ez a kötet sem fordítja magyarra. Külön a negyedik kötethez csatlakozik névmutató, a bibliográfia egészéhez azonban még nem készült el.

Bibliographie d'oeuvres choisies de la science historique hongroise 1945-1959. - Bibliografija izbrannih szocsinenij vengerszkoj isztoricseszkoj nauki 1945-1959 gg. Bp. 1960, Akad. Kiadó. 279 p.

Az 1945 után, magyar szerzők által a történelem bármely korszakáról és kérdéséről írt munkák szelektív bibliográfiája. Gyakorlatilag a magyar marxista történettudomány könyvészete, ez nagyban nő-

veli jelentőségét. Anyagát speciális, áttekinthető szakrendszerben hozza. Külföldi történészek számára készült - a stockholmi történészkongresszus alkalmából - ezért a címetek orosz és francia nyelvre is lefordítja. Tételeit francia nyelven annotálja. Szembeötlő hiánya, hogy mutatók nem készültek hozzá.

Összefoglalva, e három, alapvetőnek mondott bibliográfia tartalmazza:

1. Magyarország történetére 1867-ig vonatkozó kéziratos és sokszorosított forrásokat, forrásgyűjteményeket, amelyeket - megközelítőleg - napjainkig adtak ki, valamint a korabeli egyéb, forrásértékű anyagot;
2. 1867-ig Magyarország történetére vonatkozó történelmi munkákat.
3. Magyarország egész történetére vonatkozó forrásokat, dokumentumokat, amelyeket 1945-1960 között adtak ki;
4. a magyar és az egyetemes történelem egészére vonatkozó, 1945-1960 között írt munkákat.

Nem tartalmazza:

1. Hazánk 1867-1945 közti történetére vonatkozó forrásokat;
2. hazánk 1867-1945 közötti történetéről írt korabeli tanulmányokat;
3. az egyetemes történetre vonatkozó forrásokat;
4. az egyetemes történetre vonatkozó, 1945 előtt írt történelmi munkákat.

IV. KISEBB TÖRTÉNETI BIBLIOGRÁFIÁK

Az előzőkben tárgyalt hiányokat némileg pótolják az alábbi bibliográfiák. Felsorolásuk nagyjából a regisztrált anyag időrendjében történik; nem vagyunk tekintettel a bibliográfiák műfaji hovatartozására.

1. Részletkérdések bibliográfiái

KÖVÁRI László: Erdély történelme. 1-6. köt. Pest, 1859-1866. Ráth.

Első kötetének elején, mintegy harminc oldalon keresztül ismerteti az Erdélyre vonatkozó forrásanyagot a források típusai szerint, majd az addigi Erdélyre vonatkozó irodalmat, a román feldolgozásokat is. Nem tételes bibliográfiát közöl, hanem összefüggő ismertetést ad róluk, természetesen igen szerény keretek között.

ALFÖLDI András: Bibliographia Pannonica. A római kori Magyarország és a népvándorlás kutatásának új irodalma. Pécs, 1935, Szerző. 27 p.

Füzetei az 1931-1934, 1934-1935, 1936-1937, 1938-1939, 1939-1940-es évekről készültek. Jelentős régészeti anyagot tartalmaz. Hungarika-jellegű, külföldi szerzőknek e témába vágó publikációit is hozza. Annotál, magyarázatot néha semmitmondóak. /Pl.: "hasznos folyóirat" stb./Anyagát zavaros szisztéma szerint rendszerezi. Tételeit nagyrészt más bibliográfiákban is megtaláljuk.

POLGÁR, Ladislaus /László/: Bibliographia de historia Societatis Jesu in regnis Corona Hungarica unitis 1560-1773. Róma, 1957, Pisanl. XIX, 184 p.

A magyarországi jezsuita rend történetének bibliográfiája; alapos szakrendi összeállítás. Periodizációja a rend belső történetét követi.

HÓMAN Bálint: A középkori magyar pénztörténet bibliográfiája 1597-1913. Bp. 1914, Pesti ny. 11 p.

"Ez összeállítás, különösen a folyóirati cikkeket illetően, - mint első kísérlet - egyáltalán nem tarthat igényt teljességre" - írja Hóman. A külföldi alapvető műveket is hozza, továbbá azokat a munkákat, amelyekben részben található numizmatikai anyag. /Pl. Acsády: A magyar jobbágyok története.

SZINNYEI József: Hazai és külföldi folyóiratok magyar tudományos repertórium. Történelem és annak segédtudományai. 1-2. köt. Bp. 1874-1885. Akad. Kiadó.

Két kötetre oszlik, az 1778-1873. évekről gyűjti anyagát, a Széchényi Könyvtár régi szakrendjéhez hasonló csoportosításban rendszerezi. Másod-

dik kötetének - amelyben a hírlapanyag található - gyűjtését 1880-nal zárja. A hírlapanyag regisztrálását világviszonylatban Szinnyei kezdeményezte. E tény is mutatja klasszikus bibliográfusunk gyűjtésének alaposságát.

HELLEBRANT Árpád: A magyar történeti irodalom 1912-1917.

Kurrens összeállítás, amely a Századokban jelent meg 1913-tól.

Magyarország huszadik századi történetének tanulmányozásához szükséges bibliográfiák és segédkönyvek válogatott bibliográfiája. Összeáll. az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Könyvtárának tájékoztató-bibliográfiai szolgálata. Bp. 1954, Tankönyvkiadó. 33 p.

Másodfoku bibliográfia. Az általános bibliográfiákon kívül a rokontudományok /társadalomtudományok/ elsőfoku bibliográfiáit is ismerteti.

A Magyar Tanácsköztársaság kiadványai és az első kommunista kiadványok. Az Országgyűlési Könyvtár Magyar Tanácsköztársaság különgyűjteménye. Szerk. VERTES György. Bp. 1958, Felsőökt. Jegyzetell. 496 p.

Felveszi a periodikákat, röplapokat, plakátokat is. A tételeknél jelzi, ha a nyomtatvány a Tanácsköztársaság idején jelent meg.

Budapest a Tanácsköztársaság idején az egykorú sajtó tükrében. Kiad. a Főv. Szabó Ervin Könyvtár. Bp. 1959, Orsz.Műszaki Könyvtár házi soksz. 214 p.

A cikkanyag mellett képanyagot is regisztrál. Az egyes kerületekre vonatkozó anyagot külön rendszerezi.

Budapest munkásmozgalma
1919-1945. 1-3. köt. Bp.
1959, Főv. Szabó Ervin
Könyvtár.

Speciális szakrendje van.
Utolsó kötetében mutatók.

Magyar történeti bibliográ-
fia az .... évről. Összeáll.
SEREGELY Emma. Bp. 1937-
Egyetemi ny.

Az összeállításban rendsze-
rint többen közreműködtek.
/Valentiny Antal, Bottló Bé-
la stb./ E kurrens biblio-

gráfiát az International Committee of Historical Sciences
számára készítették, amelynek kurrens bibliográfiai kiad-
ványába /ld. később/ a magyar anyagot is felvették. Szak-
rendi, a segédtudományok anyagát a történeti irodalom köve-
ti; irodalom-, művészet- és oktatástörténeti stb. anyagot
is regisztrál. Összeállítások az 1936-1941. évekről vannak.

A második világháború tör-
ténete 1939-1945. Váloga-
tott művek bibliográfiája.
Összeáll. KÖVES Erzsébet.
Bp. 1955, Főv. Szabó Ervin
Könyvtár. 167 p.

A hivatalos dokumentumokon
kívül a világháborúra vo-
natkozó áttekintéseket, cik-
keket, sőt a szépirodalmat
is hozza. Annotál. Külföl-

di szerzők művei közül csak a fordításokat hozza. Kutató
történész számára a regisztrált anyag kevés, annál is in-
kább, mert az államok a világháborúra vonatkozó dokumentu-
mokat csak részben hozták nyilvánosságra, másrészt a biblio-
gráfia ragaszkodása a magyar nyelvű anyaghoz olyan korlátot
jelent, amelyet a kutató történész nem fogadhat el.

Hazánk felszabadulása. 1944-
1945. Bibliográfia és doku-
mentumgyűjtemény. Szerk.
TISZAY Andor. Bp. 1955, Főv.
Szabó Ervin Könyvtár. 316 p.
39 t.

A felszabadulás tizedik év-
fordulójára készült. Erősen
agitatív jellegű. Anyagát
a hadműveletek időrendjében
csoportosítja. Jelentős rész

foglalkozik a fasiszták tevékenységével és a felszabadulást
követő újjáépítéssel is. Számos mutatója van /név-, hely-,

tárgy-, kép- és periodika-mutató/. Az eseményekről időrendi áttekintést is ad.

Budapest szocialista fejlődése. 1945-1949. 1-3.köt. Bp. 1960, Főv.Szabó Ervin Könyvtár.

ményeivel, egészségvédelmével, művészetével, sportjával, idegenforgalmával stb. foglalkozó anyag található benne. A harmadik kötet az egyes kerületekre vonatkozó anyagot hozza, valamint a mutatókat.

Helyismereti bibliográfia. A főváros történetével, politikai és szociális mozgalmával, közigazgatásával, intéz-

2. Történeti tárgyú szépirodalom és ajánló bibliográfiák

DÉZSI Lajos: Magyar történeti tárgyú szépirodalom. Bp. 1927, M.Tört.Társ. 162 p.

kimagasló képviselőin /Katona, Jósika, Kemény, Eötvös, Arany stb./ keresztül egészen Herczeg Ferencel bezárólag elemzi irodalmunk epikus, drámai és lírai történeti tárgyú alkotásait. Az egyes fejezetek végén található bibliográfia regisztrálja a műveket, a róluk szóló anyagot, valamint az ezzel kapcsolatos elméleti munkákat is. /Igy pl. felveszi Beöthy Zsolt tanulmányát, a Színműírók és színészek-et, A tragikum című stb./

A magyar epikai költészet eredetkérdésétől és a honfoglalás kori szájhagyományos históriás énekektől irodalmunk

GERÉB László: Bibliográfia a hazai parasztlázadások verses és elbeszélő irodalmához. /XV-XVIII. század./ Bp. 1949, Főv. Szabó Ervin Könyvtár. 27 p. 2 t.

parasztlázadások időrendjében rendezi. A későbbi feldolgozásokat mellőzi.

A kortársak által írott elbeszélő és verses művek kiadásait tartalmazza, amelyek parasztlázadásainkkal foglalkoznak. Annotált. Anyagát a

Mit olvassunk hazánk történetéről? Válogatott művek bibliográfiája. Bp. 1952, Főv. Szabó Ervin Könyvtár. 288 p.

benne. Ajánló bibliográfia; történészek tájékoztatására nem

Hazánk egyes korszakaival foglalkozó "politikai és ismeretterjesztő irodalom", valamint szépirodalmi anyag található

használható. Óvakodik az igényes szakmai történeti munkák felvételétől. - Kiegészítése, az 1952.szept.30. és 1953.szept. 30. között megjelent művek válogatása, 1953-ban jelent meg. Zoltán József munkája.

A világtörténelem regényekben. Bp. Főv. Szabó Ervin Könyvtár.
1.köt. FLÓRIÁN László: Ókor. Válogatott művek bibliográfiája. 1956. 46 p.
2.köt. ECSEDY Andorné - GÁLICZKY Éva: Középkor. Válogatott szépirodalmi művek bibliográfiája. 1959. 171 p.
10 t.

Bő ismertetésekkel. Jellegetesen ajánló bibliográfia.

Történeti anyagot a fentieken kívül számos bibliográfiában találunk még. Az Országgyűlési Könyvtár 1959-ben két sorozatot indított e tárgyból, a Külföldön megjelent fontosabb történettudományi művek jegyzékét /1959-től negyedévenként jelenik meg/ és Az Országgyűlési Könyvtár külföldi új szerzeményei. Történettudományi művek-et /1959-től jelenik meg/.

A határterületek bibliográfiáit hasznosan forgathatjuk. A Moravek- és Borzsák-féle klasszika-filológiai bibliográfiákban a magyar humanizmusra vonatkozó, általában a hellenizmus hatásával foglalkozó műveket is regisztrálják. Allodiatoris Irma antropológiai bibliográfiájában a Speciális antropológia című fejezet tartalmaz nagyon sok témánkba vágó tételt, Bodor Antal helyismereti bibliográfiája szintén; a nyelvtudományi, néprajzi bibliográfiák is tanulmányozhatók. Általában használhatjuk valamennyi tudomány történeti alapozaú retrospektív bibliográfiát, amelyekből kellő hozzáértéssel és szorgalommal ki lehet válogatni a történeúst érdeklő speciális anyagot. Ugyanígy használhatjuk általános bibliográfiáinkat. /A magyar nemzeti bibliográfia retrospektív ciklusai, 1920-tól az évi kurrens összeállításokat stb./

V. A TÁJÉKOZTATÁS EGYÉB ESZKÖZEI

A tájékoztatás során gyakran találkozunk olyan kérdésekkel, amelyekre a bibliográfiákból csak körülményesen tudunk választ adni. Az olvasót igen gyakran csupán egy évszám, egy név, város, vagy egy kifejezés értelme érdekli. Éppen ezért a bibliográfiákon kívül még használnunk kell az időrendi táblázatokat /eseménynaptárakat/, szaklexikonokat és szakszótárakat. Az itt tárgyalt segédkönyvek egy részét az egyetemes történetnél kellene tárgyalnunk, ott azonban a speciális műfajokra nem térhetünk ki.

1. Időrendi táblázatok

A Dunatáj. Történelmi, gazdasági, és földrajzi adatok a Dunatáj államsainak életéből. Szerk. RADISICS Elemér. 3.köt.: A Dunatáj országainak története időrendi táblákban. Főmunkatárs KEMENY G. Gábor. Bp. 1946, Gergely R. III, 626 p.

Hazánk és a környező népek történetére ez a munka használható legjobban. Attila hurok birodalmának bomlásától tizenegy dunai nép történetének adatait sorakoztatja fel a második világháború befe-

jezéséig. Technikailag nagyon szerencsés megoldást találtak az adatok elrendezésére: hét párhuzamos hasábkban hét ország /Ausztria, Csehszág, Szerbia, Lengyelország, Magyarország és Románia/ történetének dátumait találjuk a könyvben, s így az összehasonlítás önkéntelenül adódik a felsorolt országok története között, érzékelhetővé válnak egymásra való vonatkozásaik. - A könyv ezenkívül a második világháború főbb adatait is tartalmazza, továbbá a dunai államfőkre vonatkozó tudnivalókat a 18. századtól a kötet megjelenéséig, szintén országok szerinti hasábkba rendezve. Értékes része a választások eredményeinek feldolgozása 1920 óta /szintén a datokban/, és a kormányok időrendje.

MARCELL Ágoston: Egyetemes történelem évszámokban. Összeáll. --. Bp. 1935, Kókai L. 103 p.

Az előzőnél kevésbé szerencsés szisztémában, nagyobb történelmi periódusok és országok szerint sorolja fel

az adatokat. Előnye, hogy az egyetemes történet egészét felfeleli, bár nem teljes részletességgel.

2. Szaklexikonok

HORVÁTH Zoltán - PARRAGI György: Világtörténelmi lexikon. 1. rész: K.e. 4800- K.u. 1699. - 2. rész: K.u. 1700-1943. Bp. 1943, Grill.

Tulajdonképpen az előző fejezetben kellene tárgyalnunk, mert időrendi beosztásu, de név- és tárgymutatója lehetővé teszi sokoldalú haszná-

latát. Színvonalát meghatározza rendeltetése, az akkori un. "művelt magyar olvasóközönségnek" szánták. Utolsó adatai 1943 májusából valók. /De pl. nem hozza a sztálingrádi csatát, amely 1943 februárjában volt./

ZSÁMBÉKI László: Magyar művelődéstörténelmi kislexikon. Szeged, 1937, Új Nemzedék Lapvállalat. 315 p.

A történelmi segédtudományok alapfogalmait, a fontosabb kutatók rövid ismertetését és a középkori latinság fontosabb történelmi kifejezéseit

is adja. Értelmezéseit kellő kritikával fogadjuk.

Bár műfajilag nehezen határozható meg, soroljuk ide CSUDAY Jenő: Történelmi helynevek szótára a földrajzi fekvés meghatározásával /Bp. 1901./ c. könyvecskéjét. Kevés adatot tartalmaz, tulajdonképpen a régi gimnáziumi tankönyvekben szereplő városok neveit veszi csak fel. A városokat betűrendbe rendezi, helyüket a földrajzi hosszúsági és szélességi fokokkal határozza meg. Használatánál ügyeljünk arra, hogy a hosszúsági fokot Ferrotól számítja, tehát az általa közölt adatból le kell vonnunk 17°50'-et, hogy a greenwichi értéket megkapjuk.

3. Szakszótárak

A szakszótárak használata a kutató számára nélkülözhetetlen, elsősorban azért, mert - a minket leginkább érdeklő nyelv - a latin, és más nyelvek is, a történelem során módosultak, a szavak jelentése időben és területileg is differenciálódott, megváltozott.

E vizsgálatot a latin nyelvre egy francia történész, Charles Du Cange /1610-1688/ végezte el: *Glossarium ad scriptores mediae et infimae latinitatis* c. művében. Első kiadása Párizsban, 1678-ban jelent meg három kötetben, azóta számtalanszor napvilágot látott. /A Széchényi Könyvtár kéziratárában egy 1681-es, és egy 1883-1886-os van meg; az utóbbi Leopold Favre, e kiadás szerkesztőjének és az összes addigi kiadásoknak pótlásait tartalmazza./ A mű tulnó egy szakszótár igényein, egyes címszavai valóságos művelődéstörténeti miniatűrök. Du Cange természetesen az európai középkor latinságának szakszótárát készítette el, mégis itt tárgyaljuk, a magyar történettudomány segédkönyveinél, hasznosságára annyira fel akarjuk hívni a figyelmet. - Du Cange készítette el e munka párját is: *Glossarium ad scriptores mediae et infimae graecitatis* címmel. /1.kiad. Lyon, 1688./

Elsősorban a klasszikus latinból eltérő szavakat és BARTAL Antal: A magyarországi latinság szótára. Szerk.--. Bp. 1901, Franklin. 722 p. a többjelentésű szavakat magyarázza. Figyelembe vette Du Cange anyagát.

Problémát okoznak a forrásainkban előforduló magyar szavak is. A szófejtő szótárak, esetleg az értelmező szótárak segítségével magyarázzuk meg e szavak értelmét. A legnagyobb baj az, hogy modern, a nyelvtudomány mai fejlettségének és egzaktságának megfelelő etimológiai szótárunk nincs, csupán töredékesen, a régiek pedig elavultak. A Nyelvtudományi Intézetben A magyar nyelv értelmező szótárán kívül dolgoznak a szófejtő szótáron is.

A történész, minden elavultsága mellett ma is forgathatja SZAMOTÁ István - ZOLNAI Gyula: Magyar oklevélszótár. Régi oklevelekben és egyéb iratokban előforduló magyar szók.

gyűjteménye /Bp. 1902-1906. Hornyánszky. XXXI, 1210 has./
című munkáját, amely a Nyelvtörténeti Szótár kiegészítésének
készült. 1526 utáni adatot csak szórványosan találunk benne.

GRAESSE, J.G.Th.: Orbis la-
tinus oder Verzeichnis der
wichtigsten lateinischen
Orts- und Ländernamen. 3. Aufl.
neu bearb. von Friedrich Be-
nedict. Berlin, 1922, Schmidt.
348 p.

A földrajzi helyek latin ne-
vének feloldását adja.

VI. FOLYÓIRATOK ÉS MUTATÓIK

1. Századok /Bp. 1867-től. Napjainkban is./

Index: 1867-1876: Bányai E. Bp. 1908. /Név- és tárgy-
mutató/

1867-1916: Pelcz B. Bp. 1917. /Név- és tárgy-
mutató/

1917-1936: Vác E. Bp. 1937. /Tartalommutató/

2. Magyar Történelmi Tá. Bp. 1855-1863;

1867-1878; majd

Történelmi Tá. címmel 1878-1911.

Index: Pelcz B. Bp. 1914.

3. Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle. Bp. 1894-1906.

Index: Vác E. Bp. 1935. /Repertórium/

4. Hadtörténelmi Közlemények. Bp. 1888-1944.

5. Történelmi Szemle. Bp. 1912-1930 és

1958-tól napjainkban is.

6. Acta Historica, 1951-től; a MTA Történeti Tudományok Osz- tályának közleményei.

VII. LEVÉLTÁRAK ÉS KÖNYVTÁRAK

Levéltáraink mai rendszerét az 1950. évi 29. sz. törvényerejű rendelet szabályozza, amely nagyjából a könyvtári törvényhez hasonlóan meghatározza levéltári hálózatunk strukturáját, a fontosabb levéltárak és az egyes típusok gyűjtőkörét, feladatait, és a felügyeleti szerveket.

Legfontosabb levéltárunk a Magyar Országos Levéltár /Bp. I. Bécsikapu tér 4./. Őrzi és gyűjti az országos vonatkozású történeti anyagot, az Országgyűlésnek, az Elnöki Tanácsnak, a minisztériumoknak és miniszteriális szerveknek /Legfelsőbb Bíróság, Országos Tervhivatal stb./ iratait.

A Honvéd Levéltár és Múzeum a hadtörténeti iratanyagot, a honvédelmi miniszternek, és a fontos katonai parancsnokságoknak iratait őrzi. A honvédelmi miniszter felügyelete alatt áll.

Az un. kerületi levéltárak a volt megyei, városi levéltárakból alakultak, a város, megye, terület történetére vonatkozó anyagot kezelik. Fontos tudni, hogy a volt káptalanok és konventek hiteles-helyi iratanyagát is átvették. A kerületi levéltárak közül a két legfontosabb: a Budapesti 1.sz. Állami Levéltár, amely Budapest történetének; a Budapesti 2.sz. Állami Levéltár, amely Pest-megye területének iratanyagát gyűjti.

A levéltárak országos felügyeletét a Levéltárak Országos Központja látta el, amely 1957-ben megszűnt, és a Művelődésügyi Minisztérium levéltári osztályává alakult.

Könyvtáraink közül az ókor történetére vonatkozó anyagot a MTA Könyvtárában találjuk, a középkor történetére vonatkozó legteljesebb gyűjteménnyel az Egyetemi Könyvtár rendelkezik. Újkori anyagot az Egyetemi Könyvtár és az Országgyűlési Könyvtár szerzeményez leginkább. A munkásmozgalomra, a szakszervezetek és a kommunista pártok történetére vonat-

kozó forrásanyagot és irodalmat a Munkásmozgalmi Intézet Könyvtárában találjuk; jelentős gazdaságtörténeti anyaggal rendelkezik a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtára. Hazánk történetére vonatkozó - elvileg teljes - anyag az Országos Széchényi Könyvtárban van.

AZ EGYETEMES TÖRTÉNELEM KÖNYVÉSZETE

I. SZINTÉZISEK

Az európai történetírásban a 19. és a 20. század a történeti szintézisek létrehozásának kora. Mielőtt e szintézisek legkiválóbbjait ismertetnénk, egy kis kitérővel a szintézis fogalmát próbáljuk megmagyarázni.

A szintézis a formális logikában a következtetésnek, a gondolkodásnak az analízissel ellentétes módja, és jelenti az egyes, a részlet helyett az általános, az átfogó, az egyetemes szemléletét. A szintézis tehát első megfogalmazásban a konkrét, a tapasztalati tények összefoglalását jelenti egy szerves egésszé, amely szerves egésznek a szempontjából vizsgáljuk a konkrétet is, és az utóbbinak értelmét, helyét az egész adja meg. A szintézis ezen tulmenően azonban nem csupán összefoglalás, hanem minőségileg különbözik a tapasztalati tények összegzésétől: magasabb szinten történő összefoglalást, rendszert jelent, általános összefüggések, és a tények ok-okozati viszonyának feltárásával. A szintézisben a tapasztalati tények mintegy feloldódnak, annyiban van létjogosultságuk, amennyiben erősítik vagy gyengítik a szintetizálást.

Ilyen nagy szintézis volt például Darwin rendszerezése a biológiában, és a minőségileg újat, a bizonyos magasabb szintet éppen szintetizálásának alapgondolata, a fajok gene-

तिकai rendszere, törzsfelfordésük felismerése jelentette. A szellemtörténet szintéziseinek alapelve a szellemi, eszmei tényezők meghatározó szerepének hangsúlyozása. A marxista történetírásban ennek éppen fordítottja, a gazdasági-anyagi tényezők elsődlegességének felismerése, és ezzel összefüggésben a történelemben az osztályharcok történetének szemlélete.

A történettudomány hosszú utat tett meg addig, amíg a tudományos gondolkodás számára elfogadható szintéziseket tudott létrehozni. Bár minden történeti iskola, minden kor történetírója akarva-akaratlanul is erre törekedett, a múlt század második felében értek meg e tudomány belső feltételei arra, hogy az első szintézisek megszülethessenek. Legalapvetőbb feltétele a forráskutatás és forráskritika, tehát a segédtudományok bizonyos fejlettségének színvonala volt.

A múlt század második felében a megindult szintetizáló törekvéseket olyan nevek jelzik, mint Mommsen Theodor /főműve a Römische Geschichte, magyarra Toldy István fordította A rómaiak története címmel, megjelent 1874-1877-ben./, vagy Leopold Friedrich Ranke /leginkább a pápaság történetéről írt munkáit emlegetik: Die römische Papste in den letzten vier Jahrhunderten. 1874; Bilder aus der Geschichte des Papsttums. 1914; ez utóbbi nem az első kiadás impresszuma. Foglalkozott emellett a francia, spanyol, német történettel is/. Jogos büszkeséggel mondja Ranke magyarországi tanítványa és tisztelője, Csengery Antal, hogy "a XIX. századnak tartatott föl renoválni a történeti tudományokat."

Századunkban a szintéziseket elsősorban Anglia és Franciaország adja, két régi egyetem, a Cambridge University és a Sorbonne professzorainak munkássága nyomán születnek.

Legnevezetesebb szintéziseik a következők:

The Cambridge ancient history. Ed. by J.B. Bury. S.A. Cook etc. Vol. 1-12. Cambridge, 1928-1936. Univ. Press.

The Cambridge medieval history. Planned by J.B. Bury. Ed. by H.M. Gwatkin, J.P. Whitney etc. Vol. 1-8. Cambridge, 1911-1936. Univ. Press.

The Cambridge modern history. Planned by Lord Acton. Ed. by A.W.Ward, G.W.Prothers etc. Cambridge, Vol. 1-14. 1904-1910. Univ.Press. -Ujólággal The new Cambridge history címmel 1957-ben indult meg kiadása.

The Cambridge economic history of Europe from the decline of the Roman Empire. Ed. by J.H. Clapham, E. Power. Cambridge, 1942-, Univ.Press.

A francia szintézisek:

Peuples et civilisations. Histoire générale. Publ. sous la direction de Louis Halphen et Philippe Sagnac. Tom. 1-20. Paris, 1926-1945. F.Alcan.

"Clio" Introduction aux études historiques. Tom. 1-11. Paris, 1934-1939. Presse Univ. de France.

Histoire générale des civilisations. Publ. sous la direction de Maurice Grouzet. Tom. 1-7. Paris, 1945-, Presse Univ. de France.

E nagyszabású munkákat jellemzi:

1. Mindenekelőtt, hogy polgári történetírók alkotásai, történetfelfogásuk tehát kritikára szorul.
2. Az egyes kötetek önmagukban is önálló alkotások.
3. A tények tisztelete, részletes bibliográfiák, a források és fontos irodalom feltárásával.
4. Az apparátus gazdagsága, amely a fentiből következik is. Elsősorban emiatt vettük fel e szintéziseket jegyzetünkbe.
5. Mint szintézisek, részletmegállapításaitak illetően hamar elavulnak.

Magyar világtörténet:

HÓMAN Bálint - SZÉKFI Gyula
- KERÉNYI Károly: Egyetemes
történet. Szerk. --. 1-4.
köt. Bp. 1935-1937. M.Szem-
le Társ.

sánál azonban messze elmaradnak színvonalban a Magyar törté-
net-től, elsősorban azért, mert a forrásanyagot nem a legbiz-
tosabb és legszerencsésebb kézzel válogatták. Így meg sem kö-
zelítik a nyugati szintéziseket.

A marxista történettudomány legjelentősebb szintéziseit
orosz nyelvből fordították le, s ezeket egyetemi tankönyv-
ként adták ki.

AVDEEV, V.I.: Az ókori kelet
története. Egyetemi tankönyv.
Bp. 1951; Tankönyvkiadó. 414
p., 40 t.

SZERGEEV, V.Sz.: Az ókori Gö-
rögország története. Egyetemi
tankönyv. Bp. 1951; Tankönyv-
kiadó. 427 p., 46 t.

DJAKOV, V.N. - NIKOLSZKIJ,
N.M.: Az ókori világ törté-
nete. Egyetemi tankönyv.
Bp. 1954; Tankönyvkiadó.
688 p.

MASKIN, N.A.: Az ókori Róma
története. Egyetemi tankönyv.
Bp. 1951; Tankönyvkiadó. 578
p. 1 térk. mell.

A középkor története. 1. kötet.
Szerk. KOSZMINSZKIJ, E.A. -
SZKAZKIN, Sz.D. Bp. 1955,
Tankönyvkiadó. 620 p. 1 mell.

BIRJUKOVICS, V.B. - PORSNEV,
B.F. - SZKAZKIN, Sz.D.: Az
újkor története. 1. 1640-1789.
Egyetemi tankönyv. Szerk. --.
Bp. 1953; Tankönyvkiadó. 359
p. 1 mell.

E tankönyvek a marxisták első kísérletei voltak a szin-
tetizálásra. Ma már a marxista történettudomány lényegesen
előbbre jutott a kutatásban, és megszabadult bizonyos dogma-
tikus hibáktól is, amelyek a fenti tankönyvekben helyenként
fellelhetők.

II. FORRÁSBIBLIOGRÁFIÁK, BIBLIOGRÁFIÁK ÉS EGYÉB KÉZIKÖNYVEK

1. Általában

a/ Kalauzok

LANGLOIS, Charles V.: Manuel de bibliographie historique. Tom. 1-2. 2.ed. Paris, 1901-1904.

Elsősorban egyetemi hallgatók kalauzának készült ez a munka. Az anyag bőségét tekintve ehhez az igényhez ragaszkodik. Értékes része

könyvének a történettudomány történetének összefoglalása a renaissance-tól a XIX. századig. Sulyt helyez a forrásgyűjtemények keletkezésére, kialakulására is. Az általános műveket és a bibliográfiákat az első kötetben találjuk.

FRANZ, Günther: Bücherkunde zur Weltgeschichte. Vom Untergang des Römischen Weltreiches bis zur Gegenwart. München, 1956.

Az ókori anyag mellőzésével szintén kalauzt akar adni. Ismerteti a bibliográfiákat, a folyóiratokat, a történeti forrásokat. A segéttudományok történeténél a levéltárak és muzeumok történetét is.

b/ Folyóiratbibliográfiák

A történettudomány folyóiratainak bibliográfiája:

CARON, Pierre - JARYC, Marc: World list of historical periodicals and bibliographies. Oxford, 1939.

KRAMM, Heinrich: Bibliographie historischer Zeitschriften. 1939-1951. Marburg, 1952-1954.

c/ Kurrens bibliográfia

1936-ban az International Committee of Historical Sciences egy kurrens bibliográfia kiadását tervezte, amely nemzetközi együttműködés eredményeként elsősorban a nemzetközi kapcsolatok, a népek történetének kölcsönhatásaival foglalkozó publikációkat regisztrálná. A bibliográfia 1936-ban, 1926-os tárgyévvel meg is indult International Bibliography of Historical Sciences címmel. Eredeti profilját azonban nem tudta megtartani, átalakult a történettudomány évi, kurrens, egyetemes bibliográfiájává.

2. Egyes korszakok könyvészete

a/ Ókor

Ókori történeti chrestomathia. 2. Görög történeti chrestomathia. Szerk. BORZSÁK István. Bp. 1960, Tankönyvkiadó. 291 p. 8 t.

Az egyetemi oktatás céljaira szánták. Fontos, jobbra ismert szövegeket közöl.

PAULY, August Friedrich: Real-Encyklopädie der classischen Altertumswissenschaft. Neue Bearb. begonnen Georg Wissowa. Stuttgart, 1893-.

Az ókortudomány szinte nélkülözhetetlen szaklexikona. A címszavak gazdag bibliográfiai anyagot is közölnek. Kiadása folyamatban.

Magyar lexikon:

PECZ Vilmos: Ókori lexikon. Szerk. --. 1-2.köt. Bp. 1902-1904. Franklin.

A magyar ókortudományi irodalom bibliográfiái:

MORAVEK Endre: A magyar klasszika-filológiai irodalom bibliográfiája. 1901-1925. Összeáll. --. Bp. 1930, Egyet.ny. 162 p.

BORZSÁK István: A magyar klasszika-filológiai irodalom bibliográfiája. 1926-1950, Bp. 1952, Akad. Kiadó. 424 p.

Az itt felsorolt könyvekben nem kizárólag történeti anyag van, hanem az ókortudomány valamennyi ágának kérdéseire választ kapunk. /Filozófia, művészetek története stb./ Az utóbbi két bibliográfia érdeme, hogy a hellenizmus hatására vonatkozó anyagot is felveszik.

b/ Középkor

GRACLANSZKIJ, N.P.-SZKAZKIN, Sz.D.: Középkori történeti chrestomathia. 1-3.köt. Bp. 1952-1956. Tankönyvkiadó.

Szintén az egyetemi történelem-oktatás céljára készült összeállítás.

A könyvtáros nagy hasznát veszi MEZEY László: Krónikások - krónikák. 1-2. köt. 1960, Bp. Gondolat. című összeállításának is, amely a középkor elbeszélő forrásaiból ad szemelvényeket magyar fordításban. Nem kutatóknak, az érdeklődő olvasóknak ajánljuk.

A középkor-kutatás pótolhatatlan kézikönyve:

POTTHAST, August: Bibliotheca historica medii aevi. Wegweiser durch die Geschichtswerke des europäischen Mittelalters bis 1500. 1-2. Bd. Berlin, 1896, Weher.

Forrásbibliográfia. Bármilyen jól szerkesztett bibliográfia is azonban, új kiadása szükségessé vált. Ezt az új kiadást nemzetközi tudósbizottság intézi, 38 intézet közreműködésével. A középkor

határát 1500-ig, Magyarország, Csehszlovákia és Jugoszlávia esetében 1526-ig, Oroszországnál 1598-ig, Románia területére 1606-ig veszik. A tervezet szerint külön súlyt helyeznek azokra a forrásokra, amelyek a Nyugat és Kelet történetének analógiáira mutatnak. Okleveles anyagot nem vesznek fel, viszont szépirodalmi vonatkozású anyagot igen /Dante, Walter von der Vogelweide stb./. A szerkesztési alapelveket értelem szerint alkalmazzák, e tekintetben a tervezet igen rugalmas. Nyomtatás alatt.

CHEVALIER, Ulysse: Reportoire des sources historiques du moyen-âge.

1. Biobibliographie. Paris, 1877-1888.

2. Topobibliographie. Montbéliard, 1894-1903.

1500-ig élt nevezetes személyekre vonatkozó irodalmat tartalmazza az első rész, az összefoglaló munkákból a személyekre vonatkozó részeket kiemeli. A második rész topobibliográfia, de itt hozza az intézmények irodalmát, valamint a tájon élő családokra vonatkozó anyagot.

lamint a tájon élő családokra vonatkozó anyagot.

c/ Ujkor

Az ujkor és a legujabb kor egyetemes történetére nincs összefoglaló bibliográfiánk. Ez az állapot kissé természetes is. Már annak az eldöntése is problematikus, hogy mit tekintünk forrásnak e korszak emlékei közül. Gondoljunk arra, hogy a könyvnyomtatás csupán első évtizedeinek nyomdatermékeit már Gesner sem tudta összegyűjteni. De ezek még csak a nyomdater-

mékek. A ránkmaradt anyag olyan óriási, hogy a történettudomány számára értékes anyag kiválasztása után is áttekinthetetlen maradna, ha erre a szelekcióra egyáltalán képes lenne valaki. Az ujkor történetének kutatása ezért más utakon jár.

Hallgatóinkat a nemzeti történeti szakbibliográfiák használatára utaljuk. /Nálunk Kosáry, I. Tóth stb./ Célyszerű forgatni az általános egyetemes, és a nemzeti bibliográfiákat is.

Tematikus összeállításokat azonban találunk e korszakra is. Két, az egyetemes történet részletkérdéseivel foglalkozó magyar bibliográfia:

A marxizmus-leninizmus klasszikusai az 1848-1849. évi forradalmakról. Összeáll. az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Könyvtárának tájékoztató-bibliográfiai szolgálata. Bp. 1954, Tankönyvkiadó. 64 p.

A nyugateurópai kommunista pártok megalakulása és kezdeti tevékenysége. Összeáll. az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Könyvtárának tájékoztató-bibliográfiai szolgálata. Bp. 1955, Tankönyvkiadó. 30 p.

3. Egyes országok története

a/ Anglia

GROSS, Ch.: The sources and literature of English history from the earliest times to about 1485. London, 1915.

Csatlakoznak hozzá a

Bibliography of British history sorozatai:

Tudor period 1485-1603. Ed. by READ, C. Oxford, 1933.

Stuart period 1603-1714. Ed. by DAVIES, G. Oxford, 1928.

The eighteenth century 1714-1789. Ed. by PARGELLIS S. and MEDLEY, D.J. Oxford, 1951.

b/ Ausztria

STRASSMAYR, Eduard: Bibliographie zur Geschichte, Landes- und Volkskunde Österreichs. Abt. 1. Oberösterreich. 1-3. köt. 1891-1948. Linz, 1929-1950.

c/ Franciaország

Les sources de l'histoire de France. Paris, 1901-1935. /Tárgyidő 1715-ig./

CARON, Pierre - STEIN, Henri: Répertoire bibliographique de l'histoire de France. Paris, 1923-1938.

d/ Németország

DAHLMANN, F.C. - WAITZ, G.: Quellenkunde der deutschen Geschichte. Leipzig, 1931-1932.

FRANZ, Günther: Bücherkunde zur deutschen Geschichte. München, 1951.

e/ Szovjetunió /Oroszország/

MEZSOV, V. I.: Ruszszkaja isztoricseszskaja bibliografija. 1800-1854. 1-8. t. Peterburg, 1882-1890.

LAMBIN, P.P. - LAMBIN, B.P.: Ruszszkaja isztoricseszskaja bibliografija. 1855-1864. 1-10. t. Peterburg, 1866-1884.

MEZSOV, V. I.: Ruszszkaja isztoricseszskaja bibliografija. 1865-1876. 1-8. t. Peterburg, 1882-1900.

Isztorija SzSzsZsR. Ukazatel' szovetszkaj literatury. Moszkva, 1956-. /Megjelenése folyamatban./

A Kiadói Főigazgatóság új árakat állapított meg a középfokú könyvtárosképzés céljait szolgáló kiadványokra. Alábbiakban közöljük az eddig megjelent középfokú jegyzékeket és zárójelben mellettük az 1961. október 15-től érvényes árakat.

- SALLAI István - SEBESTYÉN Géza: A könyvtáros kézikönyve.
0 A könyv - A könyvtár - A könyvtártudomány. /Az 1956-os kiadás 7-48. lapjainak változatlan lenyomata./ Bp. 1961. 44 p. (4,80 Ft.)
- SALLAI István - SEBESTYÉN Géza: A könyvtáros kézikönyve.
2 Állománygyarapítás. /Az 1956-os kiadás 92-133. lapjainak változatlan lenyomata, két függelékkel./ Bp. 1961. 48 p. (5,30 Ft.)
- SALLAI István - SEBESTYÉN Géza: A könyvtáros kézikönyve.
3 A katalógusok. /Az 1956-os kiadás 135-156., és 234-266. lapjainak változatlan lenyomata./ Bp. 1961. 59 p. (6,60 Ft.)
- SALLAI István - SEBESTYÉN Géza: A könyvtáros kézikönyve.
4 Raktározás. /Az 1956-os kiadás 269-310. lapjainak változatlan lenyomata./ Bp. 1961. 44 p. (4,80 Ft.)
- SALLAI István - SEBESTYÉN Géza: A könyvtáros kézikönyve.
5 Az olvasószolgálat. /Az 1956-os kiadás 312-383. lapjainak változatlan lenyomata./ Bp. 1961. 76 p. (8,50 Ft.)
- SALLAI István - SEBESTYÉN Géza: A könyvtáros kézikönyve.
6 A tájékoztató munka - dokumentáció. /Az 1956-os kiadás 385-429. lapjainak változatlan lenyomata./ Bp. 1961. 37 p. (5,10 Ft.)
- SALLAI István - SEBESTYÉN Géza: A könyvtáros kézikönyve.
7 Különgyűjtemények. /Az 1956-os kiadás 431-474. lapjainak változatlan lenyomata./ Bp. 1961. 46 p. (5,10 Ft.)
- SALLAI István - SEBESTYÉN Géza: A könyvtáros kézikönyve.
8 A könyvtár vezetése. /Az 1956-os kiadás 478-517. lapjainak változatlan lenyomata./ Bp. 1961. 42 p. (4,60 Ft.)
- KISS Jenő: Könyvtárügy. Bp. 1960. 47 p. (2,80 Ft.)
- SZENTMIHÁLYI János - TORDAYNÉ PÁTER Erzsébet: Bibliográfiai alapismeretek. Bp. 1960. 111 p. (6,90 Ft.)
- SZENTMIHÁLYI János: A magyar nemzeti bibliográfia. Bp. 1960. 33 p. (3,60 Ft.)
- Könyvismeret. Matematika - fizika - kémia - biológia. Bp. 1961. 54 p. (3,30 Ft.)
- HORVÁTH Tibor: Könyvismeret. Tájékozódás a természettudományok irodalmában. Bp. 1961. 19 p. (1,10 Ft.)
- DÁNIEL György: Könyvismeret. Csillagászat - földtan - földrajz. Bp. 1960. 44 p. (2,50 Ft.)
- TAMASKÓ Ödön: Könyvismeret. Az ipar, a közlekedés és a műszaki tudományok. Bp. 1961. 60 p. (3,60 Ft.)
- VIGNÉ SOMOGYI Adrienne: Tájékozódás a műszaki irodalomban. Bp. 1961. 20 p. (1,10 Ft.)

- SÁRKÓZY Péter: Könyvismeret. Mezőgazdaság. Bp. 1961. 54 p. (2,10 Ft.)
- DÖRNYEI Sándor: Könyvismeret. Egészségügy. Bp. 1961. 30 p. (1,80 Ft.)
- ROTTLER Ferenc: Könyvismeret. Történettudomány. Bp. 1960. 35 p. (2,10 Ft.)
- HORVÁTH Tibor: Könyvismeret. A történelmi kutatás és tájékoztatás segédkönyvei. Bp. 1961. 41 p. (2,40 Ft.)
- TAKÁCS József: Könyvismeret. Tájékozódás az állam- és jogtudományi irodalomban. Bp. 1961. 17 p. (-,90 Ft.)
- ARDÓ Mária: Könyvismeret. A művészetek. Bp. 1961. 43 p. (2,60 Ft.)
- ARDÓ Mária: Könyvismeret. Tájékozódás a művészetek irodalmában. Bp. 1961. 37 p. (2,20 Ft.)
- Idegen nyelvű könyvtári szakszövegek. Angol szöveggyűjtemény. Bp. 1960. 16 p. (-,80 Ft.)
- Idegen nyelvű könyvtári szakszövegek. Francia szöveggyűjtemény. Bp. 1960. 18 p. (-,90 Ft.)
- Idegen nyelvű könyvtári szakszövegek. Német szöveggyűjtemény. Bp. 1960. 16 p. (-,90 Ft.)
- Idegen nyelvű könyvtári szakszövegek. Orosz szöveggyűjtemény. Bp. 1960. 13 p. (-,70 Ft.)

A 6. oldalon lévő címleírás szövege helyesen:

HÓMAN Bálint - SZEKFÜ Gyula:
Magyar történet. 1-5.köt. 3.
kiad. Bp. 1935-1936. Egyet.ny.

2,40 Fl.

1974 MAR 21